

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Bratislava

MALÝ A VEĽKÝ

Scenár k interaktívnej výstave pre deti

Autori:

Alexandra Fischerová
Špitálska 10
Bratislava

Alexandra Petrovická
Záhrebská 9
Bratislava

KAPITOLY VÝSTAVY

1. ČO JE VEĽKÉ A ČO JE MALÉ

- rovnakí
- malý vo veľkom
- veľký v malom

2. ČO JE V NÁS VEĽKÉ A ČO JE V NÁS MALÉ

- aj malé môže byť veľké
- aj veľké môže byť malé

3. DOBRÉ SRDCE

CHARAKTER VÝSTAVY

Téma výstavy je veľmi špecifická a neponúka konkrétne výstavné predmety alebo objekty. Je to vlastne intelektuálna konštrukcia, ktorá potrebuje svojrázne uchopený priestor na to, aby bola zrozumiteľná.

Pri príprave scenára a výtvarno - priestorového návrhu sme dospeli k riešeniu vytvoriť „hrdinu výstavy“ ktorý bude deťom blízky a prostredníctvom neho vytvárať jednotlivé špecifické situácie. Vytvorili sme Panáka „Pajka“, ktorý je pre deti partnerom. Môžu ho chápať ako svojho rovesníka, priateľa, ktorý sa „namiesto nich“ mení na väčšieho alebo menšieho, za nich vstupuje do situácií, odživa si jednotlivé malé príbehy o postavení „malých vo svete“.

Panáč Pajko sprevádza deti počas celej výstavy a mení role. Nakoľko výstava je koncipovaná ako koncept situácií, panáč je súčasťou jednotlivých situácií a zastupuje v nich samotné deti. Takéto riešenie navyše ponúka aj prieniky do fantazijných rovín, ktoré pomáhajú atraktívnejšie sprostredkovať posolstvo výstavy.

Detiskí návštevníci majú možnosť priamo zasahovať a vstupovať do jednotlivých situácií. Práve prostredníctvom aktívneho zásahu a zaujatia konkrétneho priameho postoja majú možnosť pochopiť tému výstavy prostredníctvom vlastnej skúsenosti.

Svet vytvorený na výstave má svoje vlastné pravidlá, nie je úplne totožný s realitou aj keď sa jej veľmi približuje, ale zároveň ani nie čisto fantastický vymyslený svet. Dôležitou súčasťou výstavy sú aj výzvy k deťom, aby prostredníctvom hravej aktivity prejavili svoj názor a zaujali postoj.

Výber situácií, do ktorých deti priamo vstupujú, bol pripravovaný veľmi citlivo. Zo strany autorov výstavy nebol deťom predkladaný jeden dobrý názor alebo jedno dobré riešenie. Riešenia závisia od detí a deti aj priebežne budú výstavu dopĺňať vlastnou morálkou a vlastnými etickými pravidlami. Podčiarknutie a podporenie pozitívnych hodnôt je na výstave interpretované tiež veľmi citlivo, aby si deti tieto hodnoty mohli nenásilne osvojiť a prirodzene sa s nimi vžiť. Takýto spôsob komunikácie považujeme za partnerský a dôverujeme deťom, že samy nájdu tie správne riešenia.

I.KAPITOLA

ČO JE VEĽKÉ A ČO JE MALÉ

- **rovnakí**

Vstupná miestnosť do výstavy je vlastne priestorom pre detských návštevníkov na zoznámenie sa s Panákom Pajkom. Najprirodzenejší spôsob zoznámenia sa pre deti je prostredníctvom hry a preto je miestnosť koncipovaná ako herňa, v ktorej hlavným hracím predmetom je panák. Panák sa tak prirodzene stáva deťom partnerom v hre, majú možnosť si s ním vytvoriť vlastné „príbehy“, nadviazať k nemu vzťah.

Fakt, že prvá miestnosť je koncipovaná ako herňa, nie je náhoda. V rámci koncepcie výstavy reprezentuje detský svet hier, v ktorom si pravidlá určujú samé deti. Je to svet, ktorý nie je priamo napojený na realitu, ale s ňou súvisí. V tomto „detskom svete“ sú deti viac menej izolované od problematických bodov každodenného života. A práve deti sú „pánmi“ tohto sveta, pretože je im prirodzený, rozumejú mu. A dospelí, ak sa do tohto sveta, zapoja musia akceptovať tie pravidlá, ktoré im udávajú deti.

Jednotlivé herné aktivity sú pripravené tak aby zaujali deti rôznych vekových kategórii od tých najmenších po deti staršieho školského veku.

ÚVOD – DETSKÁ HERŇA

INŠTALÁCIA:

Priestor je stvámený ako výtvarne štylizovaná herňa, kde sa dieťa prostredníctvom hry zoznamuje so svojim novým kamarátom – sprievodcom po výstave – textilným panákom "Pajom".

Objekty a herné aktivity:

- **Ako si narástol ty?**

Na stene sú traja textilní panáci. Veľkosť zodpovedá veľkosti dieťaťa a rôznej vekovej kategórie. Na podlahe sú odtlačky nôh a rúk jednotlivých panákov. Dieťa primeriava, hľadá panáka, ktorý zodpovedá jeho veľkosti. Panáci sú snimateľní, takže dieťa sa svojim "rovesníkom" môže zahrať aj v priestore.

- **Urob si textilného kamaráta.**

Textilná skladačka – dieťa si podľa vlastnej predstavy skladá textilného panáka na ploche steny. Jednotlivé komponenty – vlasy, oči, ústa, končatiny... sú tvarovo, farebne i veľkosťou rôznorodé.

- **Daj "Pajovi" meno**

Textilná abeceda – dieťa zostavuje z písmen meno, ktorým nazval svojho nového kamaráta - panáka. Písmená zostávajú na stene, sú súčasťou výtvarnosti aj záznamom predchádzajúcich návštevníkov.

- **Kamaráti**

Zrkadlo, v ktorom sa dieťa s panákom porovnáva, uvedomuje si svoju veľkosť a identifikuje sa s ním.. V zrkadle sa dieťa vidí spolu s namaľovaným panákom v určitej situácii napr. jazdia spolu na koni. Vytvárame tak priestor pre lepšie stotožnenie sa dieťaťa s panákom.

Obrázok z kociek

Veľkorozmerná skladačka z kociek vychádzajúca zo známej detskej skladačky – "poskladaj z kociek obrázok".

Motívy na jednotlivých stranách kocky predznačujú jednotlivé kapitoly, zmenu mierok aj ideové poslanstvo.

Motívy:

1. foto detí s nakresleným panákom "Pajom" v mierke 1:1
2. foto detí s dokresleným panákom "Pajom" v mierke 1:3
3. foto detailu tváre dieťaťa s dokresleným interiérom 3:1
4. foto dospelých s dieťaťom a dokreslený panákom "Pajom" – motív z kapitoly č.4
5. srdce – štylizované srdce – motív, ktorý prebieha celou výstavou ako poslanstvo a výzva k tolerancii, spolupráci a rešpektu
srdce je vyjadrením pozitívnej hodnoty
6. detail z herne v reálnej veľkosti

Prechod do miestnosti č.2

Dieťa vchádza do ďalšej miestnosti cez obyčajné dvere. V miestnosti č.2 vychádza cez objekt v prekvapivo zmenenej mierke napr. školská taška

- **malý vo veľkom**

Inštalácia priestoru vedie k uvedomeniu si nutnosti vzájomnej empatie. Prostredníctvom zážitku chceme deťom predstaviť obsah pojmov „malý“ a „veľký“ vo význame fyzického rozmeru tak, aby sme dieťaťu aj dospelému dali možnosť pochopiť vnímanie sveta toho druhého.

Priestor stvárňuje svet Panáka Paja niekoľkonásobne väčší ako sme si zvykli v predchádzajúcej miestnosti.

Zmena mierky predtým tak dôverne známeho Panáka Paja pomáha deťom uvedomiť si svoje vlastné reálne rozmery. Naddimenzovaná veľkosť tak prirodzene vzbudzuje rešpekt.

Pre dieťa je to zároveň pripomenutie alebo znásobenie jeho videnia sveta a aj toho, že aj on sa stáva postupne väčší a väčší a že mu tento rast ponúka nové možnosti dovidieť, dočiahnuť... Zároveň ho však zaväzuje k rešpektovaniu rozmerovo menšieho.

Dospelým návštevníkom ponúka príležitosť zažiť niečo podobné ako zažíva malý t. z. dieťa vo vzťahu k veľkému -dospelému a naopak.

*Relativizácia fyzického rozmeru je zároveň dôležitá aj v ďalšej časti výstavy, kde obsah pojmu **malý** a **veľký** sa premieta do roviny morálnej a etickej.*

INŠTALÁCIA

Zmena merítka !

Miestnosť je stvárnená ako interiér detskej izby, ale v nezvyčajnej veľkosti.

Všetky predmety a zariadenie izby sú oproti skutočnosti 2-aj až 3-aj násobné.

Zväčšený je aj obyvateľ izby – textilný panák.

Priestor ponúka zážitok z prekvapujúcej mierky a z manipulácie a hry s veľkými predmetmi.

Objekty: všetko x-násobne veľké !

- textilný panák
- hrebeň
- knižka
- gombík
- funkčná ceruzka – možnosť písať a kresliť
- meter –posilnenie uvedomenia si zmeny mierky, svojej veľkosti, sebareflexia
- poličky vo výške, kde deti nedočiahnu – možnosť nazerať pomocou jednoduchého periskopu
- veľká košeľa – dieťa si skúšaním uvedomuje zväčšenie
- zrkadlo – možnosť porovnávania

Prechody medzi miestnosťami:

Výtvarne spracované dvere.

Z 1. miestnosti dieťa vychádza cez obrovskú školskú tašku.

Do 3. miestnosti vchádza popod stôl.

- **Veľký v malom**

Miestnosť je chápaná ako významové pokračovanie uvažovania o mierke v priestore. Zmenšený interiér mesta s domami a ulicami, v ktorom žije Panák Pajo má návštevníkovi vnuknúť pocit obra pohybujúceho sa v malom svete.

Deti majú možnosť pocítiť určitú prevahu a moc, ktorú im daná situácia poskytuje. Majú tak šancu sa rozhodnúť, či sa budú správať s rešpektom k niečomu, čo je svojim rozmerom handicapované, či budú dávať pozor aby ho svojou veľkosťou neohrozili alebo podľahnú pocitu moci a možnosti deštrukcie.

V tejto časti výstavy chceme s deťmi hovoriť o tolerancii a úcte k malému. Môže to byť menší kamarát, rovnako malé zvieratko, chrobáček ale aj malé a krehké predmety.

INŠTALÁCIA:

Zmena meritka !

Miestnosť stvámená ako exteriér mesta v zmenšenej mierke..
Výtvarne štylizovaný dom s oknami.

Nazeraním do niektorých okien dieťa objavuje interiér domu -
posilnenie uvedomenia si minimalizácie veľkosti. Súčasťou interiéru je aj malinký
textilný panák "Pajo".

Jeden z interiérov domu znázorňuje detskú izbu z 2. miestnosti uvedomenie si cez
porovnávanie.

S niektorými predmetmi a tiež s panákom "Pajom" môže dieťa manipulovať -
pochopenie nevyhnutnosti citlivosti manipulácie s drobnými vecami. V jednom
z okien je súčasťou interiéru aj zrkadlo, v ktorom sa dieťa vidí - uvedomenia si
zmenšenia. Rovnako v tomto priestore sa objavuje pravítko - zdôraznenie zmeny
mierky.

Výtvarná štylizácia je doplnená niektorými reálnymi prvkami - tečúca voda,
svietiaci žiarovka, hrajúce rádio. Sú nielen atraktívnymi detailami ale aj
napovedajú, že aj keď sa len hráme, môže to tak možno byť aj naozaj.

Súčasťou inštalácie je textilná skladačka, ktorá je akoby súčasťou krajiny.
Objekt naväzuje na skladačku z 1. miestnosti, ale v zmenenej mierke. Deti
z textilných komponentov skladajú svet "malých". Manipulácia s drobnými
komponentmi umožňuje dieťaťu lepšie pochopiť posolstvo inštalácie.

Prechody z miestností:

Dvere sú výtvarne spracované ako súčasť inštalácie.
Oboje dvere sú stvámené ako tunely.

Intermezzo:

V predchádzajúcich kapitolách sme s deťmi hovorili o veľkom a malom v zmysle fyzickom. Keďže v nasledujúcej kapitole hovoríme o veľkosti a malosti v zmysle duchovnom a etickom, považujeme za potrebné dieťa na túto skutočnosť intelektuálne aj emocionálne pripraviť.

Jednotlivé objekty a inštalácie budú súčasťou ucelého sveta -labyrintu, ktorý reprezentuje reálny svet, svet v ktorom sa každodenne pohybujeme a každodenne vo väčšom alebo menšom musíme zaujímať stanoviská a rozhodovať sa a to ako deti tak dospelí. Priamo nasvietené objekty budú deti sprevádzať po ceste labyrintom.

2.KAPITOLA

ČO JE V NÁS VEĽKÉ A ČO JE V NÁS MALÉ

V tejto kapitole uvažujeme nad oboma pojmami malý - veľký v hlbšom filozofickom význame.

Hovoríme o charaktere človeka, jeho hodnotovej orientácii, schopnosti správne sa rozhodnúť, konať dobro a naopak jeho sklonoch škodiť, byť ľahostajný, egoistický, netolerantný a malicherný. Hovoríme o širokej škále ľudských pocitov a konania, o duševnej veľkosti a duševnej malosti v každom z nás.

V priestore rozprávame o tom,čo znamená konať ako veľký. Nie v zmysle dospelosti, ale ako človek, ktorý sa správa zodpovedne k okolitému svetu i k sebe samému. Je to vlastne systém vizuálne zaujímavých motivačných hier, rébusov a vytvorených situácií, v ktorých sú návštevníci vyzvaní samostatne prijímať rozhodnutia, vedieť predvídať ich dôsledky a vedieť svoje rozhodnutia aj obhájiť.

Chceme, aby si deti uvedomili, že svojim veľkým konaním môžu aktívne ovplyvňovať kvalitu života, vzťahy medzi ľuďmi, prispieť k riešeniu problémov.

Zároveň by sme radi motivovali rodičov k tomu, aby prestali nazerať na svoje deti ako na pasívnych vykonávateľov príkazov, aby sa otvorili detskému videniu sveta a aby boli schopní uznať, že aj deti majú právo na svoj názor a že tento neštandardný názor môže byť prínosný práve vďaka inému uhlu pohľadu..

Rovnako dôležité sa nám zdá hovoriť s deťmi o tom, že aj dospelí sa často správajú hlúpo a neprimerane. Fajčia, pijú alkohol, hádajú sa, závidia si, bijú deti, ničia životné prostredie, ubližujú slabším. Inštalácia zachytáva svet detí vo vzťahu k svetu dospelých.

Deti sú motivované k tomu, aby sa dokázali kriticky pozrieť na správanie dospelých, posudzovať ho a hodnotiť. Veríme, že týmto odtabuizovaním nedotknuteľnosti dospelých autority vyprovokujeme medzi rodičmi a deťmi partnerskú debatu, ktorá môže prispieť k prehodnoteniu vlastného správania, k jeho pozitívnej zmene i k harmonizácii vzťahov medzi deťmi a rodičmi.

INŠTALÁCIA

Objekt č.1.:

Objekt je nosným momentom pri interpretovaní pojmu **malý - veľký** v zmysle duchovnom. Priamo deťom vizuálne ukazuje, to čo zvykneme hovoriť v abstraktnom jazyku - **malé a veľké činy = malý a veľký človek**.

Objekt je konštruovaný na princípe kladkostroja, s ktorým môžu deti priamo narábať. V strede diania je Panák Pajko ktorý môže robiť činy **malé** - kradne, klame, podvádzá, závidí, kradne, bije slabším... ale aj činy **veľké** - pomáha, stará sa o prírodu, neodvráva, nenadáva...

K pozitívnym aj negatívnym činom bude vytvorená samostatná stupnica. Deti môžu pohybovať jazýčkom činnosti a podľa toho, aké činy panák robí, tak sa zväčšuje alebo zmenšuje.

V prípade pozitívnych skutkov sa panák zväčšuje a v prípade negatívnych sa zmenšuje.

Objekt č. 2:

Veľkorozmerné fotografie ľudí - dospelých aj detí - v rôznych situáciách z reálneho života. Situácie znázorňujú kladné a záporné konanie, ako aj konanie, ktoré je diskutabilné. Súčasťou foto je panák "Pajo", ktorý gestami a mimikou situácie komentuje, alebo je ich súčasťou. Fotografie sú štylizované, ide skôr o tieň ľudí, aby bolo dieťa nejednoznačnosťou motivované nad znázorneným uvažovať. Pri niektorých situáciách môže dieťa zmenením detailu situáciu dopointovať, alebo zmeniť podľa vlastného uváženia. Hodnotenie situácií je na samotnom dieťatú. Zo strany autorov je postoj neutrálny. Rozhodnúť sa musí dieťa. O svojom postoji zanecháva správu. Navrhujeme systém guľčkového hodnotenia.

G-2 jkt

Situácie:

1. hádka dospelých *
2. dospelý dáva facku dieťaťu *
3. dieťa bije menšie dieťa *
4. dieťa dáva kvet dospelému *
5. dieťa je čokoládu
6. dospelí fajčia *
7. napchávajúci sa tučný dospelý s tučným dieťaťom
8. vodič auta ostrieka chodcov
9. dieťa prechádza neopatrne cez cestu
10. dieťa rozbilo šálku – nehoda *
11. vyplazovanie jazyka *
12. dospelý sa hrá s dieťaťom *
13. sledovanie televízie *
14. dospelý pomáha nevidiacemu *
15. deti ohovárajú ďalšie dieťa *
16. dospelý zachraňuje topiaceho

fajčenie - drogy
- deti n' p'ruševni

Objekt č.3.

Veľkoplošná hra typu "Človeče" na podlahe miestnosti. Deti hádzaním kocky postupujú po políčkach k cieľu. Dieťa, ktoré stúpi na políčko znázorňujúce určité konanie, sa musí dohodnúť so svojimi spoluhráčmi, či ide o konanie dobré alebo zlé. Podľa toho má buď určitú výhodu alebo naopak handicap v hre. Nutnosť vzájomnej dohody motivuje deti k diskusií a uvažovaniu, k schopnosti vysloviť a obhájiť svoj názor.

Hra je určená najmä pre menších návštevníkov.

Políčka:

- deti sa vysmievajú inému dieťaťu
- dieťa si špára v nose
- zahodené jedlo
- darovaný kvet
- ubližovanie zvieratku
- vtáčia búdka

Objekt č.4

Veľkorozmerná jednoduchá váha. Závažia symbolizujú jednotlivé dobré a zlé činy. Ich váha je rozdielna podľa závažnosti. Deti si majú uvedomiť, že každé konanie má určitú "váhu", že sú drobné huncúctva, skutky, ktoré môžeme napraviť inými dobrými skutkami, ale i konanie so závažnými dôsledkami, ktoré sa už nikdy nedajú odstrániť. Zmyslom hry je "vyvažovanie" skutkov. Chceme, aby si dieťa uvedomilo, že za každý svoj čin nesieme vlastnú zodpovednosť.

Zároveň je súčasťou tejto hry aj upozornenie, že sa nemôžeme spoliehať na to, že všetko sa dá odčiniť. Niektoré skutky sa už nedajú nikdy napraviť.

Skutky na kockách:

- **odvrávaš mame**
  - dať mame kvet
  - pomôcť mame
  - ospravedlniť sa mame

- **zahodíš smeti na zem**
  - pozbierať smeti
  - vysadiť stromček
  - urobiť vtáčiu búdku

- **potkneš kamaráta**
  - podeliť sa o sladkosti
  - požičať hračku
  - zastať sa ho pred kamarátkami

III.. KAPITOLA

DOBRÉ SRDCE

Miestnosť je stvárnená ako súbor objektov, ktoré sú vzájomne prepojené. Ide vlastne o akýsi rébus, ktorý majú deti úspešným zvládnutím hier a úloh v jednotlivých objektov vyriešiť. Každá vyriešená úloha dáva dieťaťu jedno písmeno do rébusu..

Posolstvo: Ak chceš byť veľký, musíš pre to niečo urobiť. Musíš prekonávať problémy a prekážky, ktoré sú prirodzenou súčasťou života. Ich postupným zvládnutím, odhodlaním nájsť riešenia a ochotou pomáhať druhým sa stávaš väčším a väčším.

Nezáleží na tom, či máš krátke alebo dlhé vlasy, či si chlapec alebo dievča, či si škôlkár alebo školák, ale dôležité je, čo robíš a či máš dobré srdce. (tajnička rébusu)

INŠTALÁCIA

Objekt č.1.

- veľké množstvo rôznych zámkov s kľúčom
- zámkové sú označené písmenami
- úloha: nájdi zámok, do ktorého kľúč pasuje

Text: Tvoj kamarát nevie nájsť cestu domov. Pomôžeš mu?

Objekt č.2.

- koleso, niekoľko žiaroviek s písmenami
- na princípe dynama treba rozkrútením kolesa vytvoriť energiu na rozsvietenie žiarovky
- rozsvietenie žiarovky dáva dieťaťu písmeno do rébusu

Text: Niekoľko rozbil pouličnú lampu. Pomôžeš ju rozsvietiť?

Objekt č.3

- objekt s otvormi označenými písmenami, v otvoroch neprijemné povrchy
- v jednom otvore predmet napr. lopta, ktorý majú deti nájsť

Text: Dievčatko stratilo loptu. Pomôžeš jej?

Objekt č.4

- Akustický objekt – niekoľko ks slúchadiel
- nahrávky hlukov z rôznych prostredí – mesto, škola, voda
- do zvukov jedného prostredia je zakomponovaný brechot psa

Text: Pomôž nájsť zatúlané zvieratko !

Objekt č. 5

objekt vytvorený z koláže rôznych predmetov
deti majú objaviť aké množstvo dezenov objekt skrýva

Text:

Objekt č. 6

- Stopy nôh rôznej veľkosti označené písmenami

Text: Nájdi, ktorá noha patrí najmenšiemu návštevníkovi výstavy a ktorá najväčšiemu.

Záver výstavy je vlastne vypointovaním motívu srdca, ktorý sprevádza návštevníkov či už len v čisto grafickej podobe na tričku panáka alebo duchovnej pri prezentovaní myšlienky „o dobrom srdci“

Priestor v podobe srdca je meditatívny priestor, v ktorom majú návštevníci možnosť si naplno uvedomiť poslanstvo výstavy - potrebu pozitívneho konania. Je to priestor v ktorom odznievajú skutočné aktivity detí - autentické výpovede a Je už na jednotlivých návštevníkoch ako tieto informácie spracujú. Veríme že budú dobrou motiváciou.

INŠTALÁCIA:

Zvuková nahrávka.

Autentické výpovede detí aj dospelých o svojich dobrých a zlých skutkoch, o svojej "malosti" a "veľkosti", o predstavách ako sa stať "veľkým".

Počítame aj s výpoveďami detí, ktorých skutky sa dajú objektívne posudzovať ako výnimočné.

Napr. Hnutie detí "Na vlastných nohách" – deti maľujú pohľadnice a za peniaze získané ich predajom zakupujú prístroje do detských nemocníc. detskí ekologickí aktivisti atď.

Pre návštevníkov je vytvorená možnosť zanechať správu o sebe.